

A pedagógiát nem szűkíti a társadalmi értékek reprodukciójára, hanem az értékek innovációját hasonlóan fontos nevelési célnak tekinti. Ma a permanens értékforradalom korában, a globalizálódó társadalomban az értékek viszonylagossá válnak. A társadalom terepein nyíltan és folyamatosan sűrűlnek a relativizált értékek. Magyar Beck István nem hasonlítja össze a különféle társadalmi szegmentumok értékeit, ezért nem tesz utalást a lehetséges értékkonfliktusokra sem. Nyitva hagyja, hogy az értékek mely szocializációs törvények szerint alakulnak ki, milyen társadalmi erővonalak mentén változnak. Arra helyezi a hangsúlyt, hogy milyen lenne az optimális állapot, és kevésbé arra, hogy milyen értékeket preferál a ma létező hazai pedagógiai gyakorlat vagy a munkaerőpiac.

Azt anticipálja, hogy a pedagógiai és gazdaság-lélektani tapasztalatok alapján, milyen értékek megvalósítása lenne helyénvaló, és nem azt, hogy milyen tényleges értékváltozások valószínűsíthetőek a jövőben. Nem köti meg a pedagógus kezét a célok megvalósításában, mivel bármilyen pedagógia módszertani konzerv, ortodoxia ellentétes lenne a szerző hitvallásával. Következtetéseihez nem egyet-értést, hanem továbbgondolást kér, hiszen a legfontosabb értékek egyike a heterodoxia, az újragondolás képessége. A szerző újszerű látásmódja, írásmódjának gondolat-provokatív ereje kiválóan szolgálja ezt a célt. (*Magyar Beck István: Érték és pedagógia. Akadémiai Kiadó Rt. 2004, 116 p.*)

Forgács Attila

tud. főmunkatárs, Budapesti Corvinus Egyetem

A gödöllői kastély sorsforduló

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal vezetője, Varga Kálmán, aki hosszú éveken át volt a Gödöllői Kastélymúzeum igazgatója, és módja volt elmélyülni a kastély történetére vonatkozó adatokban, már a második javított és bővített kiadást készítette el a kastélyról igen részletes és sokoldalú kutatások alapján.

A könyv érdemben két nagyobb részből áll. Az első, terjedelemre rövidebb a kastély építéstörténetét mutatja be. Varga utal a magyarországi barokk kastélyok jelenségére, a gödöllői részben néhány más ilyen kastély hatása alatt jött létre, részben, a továbbiakban, maga is mintává lépett elő. Az építéstörténetben is alapvető az alapító atya, ha úgy tetszik, Grassalkovich I. Antal (1694-1771), aki a 18. század egyik fantasztikus hazai jelensége. Egyszerű köznemes, aki azonban gazdasági tevékenysége, a kamarában végzett munkája (aminek sokáig elnöke volt), hatalmas vagyont szerzett, bárói, majd grófi címet is kapott, fia majd herceg is lesz, Mária Terézia kedves embere és nagy híve, aki egyébként országosan is jelentős mecénása

volt a korszaknak. Ő kezdi meg az építkezést, amire a Salzburgból származó Mayerhoffer Andrást sikerült megnyernie, aki egyébként a korabeli nagy bécsi építészek tanítványa is volt, az ő iskolájukat folytatta. Az építkezés első szakasza valamikor az 1730-as évek derekán kezdődött, 1745-ben fejeződött be, ekkor egy három szárnyból összetevődő kastélyt építettek fel. 1746-49 közt, miután Grassalkovich újranősült, és felesége révén családja létszáma is gyarapodott, ötszárnyúvá építették át. A későbbiekben még újabb átalakítások következtek, Varga Kálmán nagy szakértelemmel tudósít ezek részleteiről is. Az 1760-as években az eredetileg földszintes kastélyt emelettel egészítették ki. A kastély voltaképpen kettős U alakban épült fel. Grassalkovich ekkor már a magyar kamara elnöke volt, többfelé építtetett még kastélyokat, többek között Pozsonyban (ma ismét a szlovák köztársasági elnök székhelye). A szerző külön kitér arra a kérdésre, hogy a számos Grassalkovich-kastély közül egyikben sem volt képtár, és ezt a családi hagyomány hiányával magyarázza. Grassalkovich II. Antal (1734-1794) már nem sokat

építkezett, Gödöllőt magát is kevésbé látogatta, hivatali teendői Pozsonyhoz kötődtek. Részleges átalakításokat 1781-84-ben hajtott végre. A család harmadik tagja, Grassalkovich III. Antal (1771-1841) már 1798-ban átalakításokat kezdett, érdemben az 1830-as években került sor jelentősebb átépítésekre, ekkor még fürdőszobát is építettek. Az átalakításoknál ő már a 19. század jelentős építészét, Hild Józsefet foglalkoztatta. Ő alakította át a parkot angol típusúvá, ami eredetileg a hagyományoknak és a kornak megfelelően barokk francia park volt.

III. Antallal kihalt a dinasztia. Rövid időre a korabeli jelentős görög bankárcsalád, a magyar közéletben is szerepet játszó Sina bárók szerezték meg a kastélyt, és magyarországi rezidenciájukká akarták kiépíteni, aztán mégis visszatértek Görögországba. 1867-ben a magyar állam vásárolta meg mint királyi nyári rezidenciát, ez egyértelműen Erzsébet királyné kívánsága volt. Ekkor is folyt még átalakítás, a színházteremből vendégszobákat hoztak létre. A belső berendezés ekkor már nem volt olyan fényűző, mint az eredeti Grassalkovich-korszakban. A századforduló éveiben szerelték fel a villanyvilágítást. A szerző részletesen közli a berendezések készítőit és szállítóit – rendszerint helyi mesteremberekről volt szó. A két világháború közt inkább csak a belső berendezést modernizálták, ekkor hozták létre az úszómedencét. 1945-től szociális otthonként a kastély teljesen tönkrement. 1982-ben a kastélyprogram keretében határozták el a teljes felújítást, 1985-91 között csak állagmegóvás folyt, 1992-től gyors ütemben megkezdődött a helyreállítás. Az első, lezárult szakaszban a királyi lakosztályokat fejezték be. A teljes helyreállítás 2008-ra lesz kész.

Ezt a fejezetet követi, ha úgy tetszik, az építéstörténet után a kastély „társadalomtörténete”. Először az alapító Grassalkovich idejéről, amikor a kastély teljes barokk pompában ragyogott. Varga Kálmán itt tér ki arra, hogy a gödöllői kastély (és a többi) nem be-

fogadó, hanem bebocsátó jellegű volt, tehát barátságatlan a külső emberekkel szemben. Grassalkovich kapcsán még arra is kitér a szerző, hogy a kamaraelnök a gyakorlatban a magyar kamara ügyigazgatási nyelvéné a magyart tette. Ha képgyűjteménye nem is volt, de fegyverek és érmék jelentős számban akadtak.

II. Antal a „fényes” Esterházy Miklós herceg leányát vette el, hercegi címe mellé birodalmi és cseh honosságot is kapott. Valójában apjánál sokkal inkább udvari ember volt, palotáiban színházakat is működtetett, a zenei élet is élénk volt.

III. Antal viszont már egyenesen a hanyatlást jelentette, egyre több volt az adóssága. Gödöllőre csak vadászni járt, de a mecénási tevékenységet folytatta. Bőkezűsége révén közkedvelt is volt. Ő ajándékozta oda a későbbi Nemzeti Színháznak egyik, a városkapu közelében fekvő telkét (manapság az East–West Business Centrum épülete áll rajta). Halála után az egykori birodalom már szétesett. 1849 tavaszán Gödöllőn állapodtak meg Kossuth hívei a Függetlenségi Nyilatkozat kiadásában.

Az 1867-ben kezdődött királyi korszak fellendülést hozott, mert Erzsébet szívesen járt ide, és nemegyszer Ferenc József is megfordult a kastélyban. 1918-ban a kastélyt mint Habsburg-vagyont elkobozták, de nem döntöttek sorsáról. 1920-ban a kastélyban volt Horthy Miklós főhadiszállása. A politikából azonban továbbra sem maradt ki, Ráday Gedeon gróf itt ajánlotta fel Horthynak a koronát, amit azonban Horthy kereken elutasított. A világháború végén a kiugrási kísérleteket is részben itt tárgyalták meg.

1945-ben először a németek, azután két ízben is a szovjetek foglalták el a kastélyt, és vittek el mindent, ami mozgatható (a németek által elvitt étkészleteket még sikerült visszaszerezni). 1995 augusztusában hozták létre a Királyi Kastélymúzeumot, ez lett a végleges elnevezés.

A kötet végén a szerző részletesen felsorolja az egyes levéltárak feldolgozott anyagát, és terjedelmes bibliográfiát is ad. És közli a széles értelemben vett család (tehát a leányági leszármazottak) genealógiáját is.

Mindez azonban még mindig nem mond el mindent a könyvről. Mert egyrészt a szövegben sok egyéb ismeretanyag is van (például a kastély személyzete az egyes korszakokban), másrészt igen bőséges az illusztrációs anyag, magas szintű kivitelezésben.

A szövegben a pártállamból megmaradt függetlenségi szövegeket nyugodtan el lehetett volna hagyni, és az 1918 utáni rövid fejezetek az államfői szerepről és Gödöllő kapcsolatáról ugyancsak rövidebben lehettek volna elintézendők. Ez a néhány kritikai meg-

jegyzés mit sem változtat azonban a könyv igen pozitív értékelésén. Szerencsére van a kötetnek angol és német nyelvű, viszonylag részletes összefoglalása. Ha a képek jegyzéke is megvolna ezen a két nyelven, a kötet a külföld igényeit is jórészt kielégíthetné.

Varga Kálmán könyve kitűnő olvasmány, sok szép képpel, de egyúttal olyan könyv is, amelyet elolvasása után is érdemes megtartani, hogy bármikor utána lehessen nézni a szövegekben szereplő gazdag tényanyagoknak. Ez talán a legnagyobb dicséret, amit egy könyvről el lehet mondani. (*Varga Kálmán: A gödöllői kastély évszázadai. Bp., Műemlékek Állami Gondoksága, 2003, 311 p.*)

Niederhauser Emil

az MTA rendes tagja, egyetemi tanár, ELTE

CONTENTS

Researches on Minority Hungarians

Guest Editor: László Szarka

László Szarka: Introduction	130
László Gyurgyík: Development of the Population of Ethnic Hungarians outside the National Borders in the 1990-s	132
Ilyés Zoltán: Research and Interpretation on the Hungarian Diasporas in the Neighboring Countries. Comments on the Sociological Research on Sporadic Communities in the Carpathian-basin	145
Anna Kolláth: Chapters from the Comparative Studies on the Hungarian Language Use among the Minorities. Hungarian Linguistics without Borders: Prelude and Results – Intention and Implementation	156
Ferenc Dobos: Minority Status, Minority Protection and Nation Building. Orientation of Values in Hungary and in Ethnic Hungarian Communities.....	164
László Szarka: Alternatives and Trends in the Hungarian Minority Policy. Community Building, Consociation and National Integration	188
István Fábri: Cultural Institution-system of the Hungarian Minority Communities	200

Study

Ferenc Nagy-Tóth – Zoltán Uray: The Roots Of Hungarian Botanic. Plant Knowledge in the Hungarian Middle Ages (896-1526)	216
Kinga Körmendy – Béla Mázi: “No Nation Has Ever Achieved Greatness without Independence, National Identity and a National Tongue.” Linguist and Historian Count József Teleki, the First President of the Hungarian Academy of Sciences, died 150 Years Ago, on February 15, 1855.	225
Péter Bíró: Ottó Herman and the Hungarian Fishery.....	232
György Gergely: Memorial of György Szigeti, Born 100 Years Ago	239

<i>Outlook (László Jéki – Júlia Gimes)</i>	256
--	-----

<i>Book Review</i>	126
--------------------------	-----